

Rozprawy

Hans-Jürgen Bömelburg, Panorama wyznaniowa Prus i jej znaczenie w Europie w okresie wczesnonowożytnym. Struktura wyznań, ich różnorodność, wyznaniowy fundamentalizm, wpływy (1523-1730)

Na kierunkach humanistycznych i kulturoznawczych w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych obserwuje się obecnie intensywny zwrot historyków ku tematyce związków wyznaniowych i ich historycznego znaczenia. Do najważniejszych tematów historii Prus, które wzbudzają zainteresowanie współczesnych badaczy, a w pracach historycznych XX wieku wielokrotnie traktowane były po macoszemu i jedynie z narodowej perspektywy, należy wyznaniowa różnorodność we wczesnonowożytnych Prusach. Właśnie ten artykuł poświęca Autor takim problemom jak zróżnicowanie praktyk religijnych, wielowyznaniowość, konflikty międzywyznaniowe, fundamentalizm religijny, przykłady koegzystencji, irenizm i próby podejmowania wysiłku na rzecz pokoju religijnego jak również sfera wpływów pruskiej panoramy wyznaniowej w tamtym okresie. Autor opowiada się za rozbudową porównawczej historii wyznaniowej w Europie Środkowo-Wschodniej, która m.in. zajmowałaby się tematyką wpływu kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych na takie dziedziny jak kultura, prawo czy polityka.

Hans Poschmann, „W cierpieniu radość”. Ołtarz św. Jodoka w Sątopach

Zachowany do dzisiaj ceglany kościół w Sątopach wzniesiony został przypuszczalnie na przełomie XIV i XV wieku, wzorowany na stylu kolegiaty w Dobrym Mieście. Umieszczony w nim późnogotycki ołtarz skrzydłowy należy „do najważniejszych pozostałości średniowiecznych ołtarzy na Warmii” (Franz Dittrich). Jego malowidła pod względem formalnym i treściowym dokładnie przeanalizowała Ludomira Brzozowska w 1968 r. Prezentowany artykuł, opisując cztery obrazy przedstawiające św. Jodoka, akcentuje historyczne i religijne znaczenie ołtarza.

Cztery sceny pokazują świętego podążającego za Chrystusem. Jodok z Sątópów nie jest jednak człowiekiem, który ucieka ze świata w pustkowiu, lecz świętym, który służy temu światu oraz zwraca się ku niemu w pokorze i miłosierdziu. Zwołanie rycerza „W cierpieniu radość” na obrazie tzw. cudu ze źródłem należy rozumieć jako wezwanie do konsekwentnego podążania za Chrystusem.

Po drugiej wojnie światowej ołtarzem zajęli się polscy konserwatorzy. Zachowanie malowideł z frankońskim świętym jest wyzwaniem na skalę europejską.

Grzegorz Jasiński, Sprawozdanie synodu diecezji Lidzbark Warmiński z 1865 roku. Źródło do dziejów protestantyzmu na Warmii

Prezentowany tutaj dokument jest sprawozdaniem sporządzonym dla potrzeb synodu diecezji Lidzbark Warmiński (mimo tej nazwy obejmującej swym zasięgiem całą Warmię), przez Antona Ludwiga Lehmana, superintendenta warmińskiego i zarazem proboszcza w Reszlu.

Ponieważ synodom nie narzucano odgórnie porządku obrad, stąd podejmowana na tych zgromadzeniach tematyka była zróżnicowana, ale zawsze przedstawiano i dyskutowano nad aktualnym stanem diecezji. I taki charakter ma przedstawiane sprawozdanie. Jego autor skupił się na problemach, które akurat nurtowały ewangelickie środowisko na Warmii lub stały się szczególnie widoczne w świetle sprawozdań z przeprowadzanych przez superintendenta wizytacji podległych mu parafii. Na kilka elementów sprawozdania należy zwrócić specjalną uwagę.

Pierwszy z nich tworzą problemy, jakie stanowiły, także i dla współczesnych, kwestie statystyczne, przynajmniej na terenach wyznaniowej diaspory. Innym rzucającym się w oczy problemem są stosunki protestancko-katolickie na terenie diecezji warmińskiej. Oczywiście reprezentowany tutaj punkt widzenia wynika zarówno z faktu funkcjonowania społeczności ewangelickiej jako grupy mniejszościowej i łączących się z tym procesów asymilacji w kierunku religii większościowej, jak i subiektywnych odczuć duchownych protestanckich, zwłaszcza w sytuacji zaistniałej po 1850 r., gdy doszło do faktycznego równouprawnienia obu wyznań.

Polskie tłumaczenie tego tekstu ukazało się pod tytułem: Protestantyzm na Warmii w świetle sprawozdania kościelnego z 1865 roku, w Komunikatach Mazursko-Warmińskich, 2008, nr 4, s. 477–508.